

РЕЦЕНЗИЯ

от

Проф. д-р Симеон Владимиров Тасев – Университет за национално и световно стопанство – София, Област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки”, Професионално направление 3.6. „Право” (Гражданско и семейно право);

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност **‘професор’**
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.6 право (Гражданско и семейно право)

В конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр. 57 от 26.06.2020г. и в интернет-страница на Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на катедра Гражданскоправни науки към Факултет Юридически, като кандидат участва доц. д-р Люба Г. Панайотова – Чалъкова.

1. Общо представяне на получените материали

Предмет:

Със заповед № Р33-4706 от 25.09.2020г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” (ПУ) съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **‘професор’ в ПУ** по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 право (Гражданско и семейно право), **обявен за нуждите на катедра Гражданскоправни науки към Юридическия факултет.**

За участие в обявения конкурс е подали документи само един кандидат: доц. д-р Люба Г. Панайотова – Чалъкова от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от доц. д-р Люба Г. Панайотова – Чалъкова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

Молба за участие в конкурса;

- Автобиография по европейски образец;
- Справка за спазване на минималните национални изисквания;
- Списък с публикации;
- Анотации на материалите за конкурса на български и английски език;
- Документ за научноизследователска дейност;
- Декларация за оригиналност и достоверност;

Кандидатът доц. д-р Люба Г. Панайотова – Чалъкова е приложила за рецензиране общо 17 научни труда, от които една монография и 16 статии.

Приема се за рецензиране монографията с наименование „Собственост – развитие и перспективи, влияние на конституционната и европейската съдебна практика“, С., Сиела, 2019г., 416 с. ISBN 978-954-28-2783 – 2. Тази монография е извън дисертацията и извън хабилитационния труд на кандидата. Отчитат се при крайната оценка също и представените статии, както и съответните научноизследователски проекти. За целите на конкурса не се рецензира дисертацията на тема „Вещното право на строеж“, както и трудът, който е бил хабилитационен за заемане на академичната длъжност „доцент“ – „Замяната и българското гражданско право“, С., Феней, 2013г. Не се рецензира и представеният монографичен труд, издаден въз основа на защитената дисертация „Суперфицията по българското вещно право“, С., Феней, 2009г., ISBN 978-954-9499-34-6.

Не се рецензират и научни труда извън проблематиката на конкурса.

Представени са и документи (във вид на служебни бележки) за участие на кандидата в научни и образователни проекти, както и изискваните цитирания.

Представените общо три публикувани монографични труда, заедно с дисертацията, покриват необходимите наукометрични показатели по представената от кандидата справка.

2. Кратки биографични данни

От представените в автобиографията данни може да се каже, че доц. Люба Панайотова - Чалъкова е следвала път на възходящо кариерно развитие. Започнала е като асистент в Юридическия факултет през 1998г. В продължение на 22 години тя преподава различни гражданскоправни дисциплини. Успоредно с това има своето развитие и в областта на правната наука. Първоначално като докторант към Института за държавата и правото, БАН, впоследствие след успешна защита на дисертация, като главен асистент, доктор по право в ЮФ. През 2013г. Люба Панайотова – Чалъкова се хабилитира в ЮФ на ПУ „Паисий Хилендарски“. От 2015г. тя заема и длъжността ръководител на катедрата по Гражданскоправни науки към факултета. Последова-

телно е заемала и административни позиции в Университета – била е зам. председател на Контролен съвет, както и член на Академичния съвет. Чела е лекционни курсове по важни гражданскоправни дисциплини като Вещно право, Гражданско право, Нотариална дейност, кадастър и регистър, Право на интелектуална собственост и др.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Доц. д-р Люба Панайотова – Чалъкова има активна учебно – педагогическа дейност. В продължение на дълги години тя е водила семинарни занятия на студенти по учебните дисциплини Гражданско право – обща част, Вещно право, Облигационно право. Понастоящем чете лекционни курсове по дисциплините Вещно право, Нотариална дейност, кадастър и имотен регистър и Право на интелектуална собственост. Активно се занимава в качеството си на ръководител на катедрата и с обучението на докторанти към факултета. Тя е инициатор на провежданите в ЮФ срещи на докторанти с цел обучение и усъвършенстване. Предстои защита на дисертация на докторант на доц. Панайотова – Чалъкова.

Цялостната ми оценка за научната дейност на кандидата е изцяло положителна, предвид факта, че през годините доц. Панайотова има осезаемо присъствие в правната периодика. Тя се утвърди като сериозен учен в областта на гражданскоправните науки. Безспорно е активното и участие в национални и международни научни форуми. Представените монографии и статии за конкурса са убедително доказателство за успешно научно развитие.

В тази част от представената рецензия с предимство ще се направи анализ на последната монография на кандидата. А впоследствие и на представените статии. В съвкупност те представляват и основните приноси и научни постижения на доц. Панайотова. Цялостното впечатление от монографията „Собственост – развитие и перспективи, влияние на конституционната и европейската съдебна практика“, е много добро. Тя отговаря на изискванията на закона и правилниците за развитие на академичния състав. Тя съдържа: Уводна част; пет глави; заключение; библиография. Общият обем на дисертационния труд е 416 страници. Използвани са

множество съчинения от утвърдени български автори, както и от чужди автори от различни езикови групи.

Заглавието на монографията на пръв поглед очертава една твърде амбициозна цел пред автора, защото както и самата доц. Панайотова споменава в уводната част никой не може да обхване въпросите на собствеността. От тази гледна точка като препоръка може заглавието да бъде следното : „Влияние на конституционната и европейската съдебна практика върху собствеността“. По този начин ще се подчертае, че се търси именно този акцент, а не се засягат всички въпроси на собственост, които са неизчерпаеми. И все пак намирам, че кратката историческа част, която по думите на авторката цели да проследи „нишката на времето“, има свое приносно значение, защото дава кратка историческа перспектива към съвременното виждане за собственост. Намирам, че историческият подход към търсенето на обяснения за правни институти е много удачен, особено за собствеността, която се е променяла в зависимост от историческите времена, политиката и социално-икономическите фактори.

Известна смелост е проявила доц. Панайотова, заемайки се с тази тема, предвид сериозните промени и предизвикателства в българското право след присъединяването ни към ЕС. И най – вече с оглед ориентацията на българското законодателство към засилена защита на човешките права. Българското общество безспорно се нуждае от една разширена защита на собствеността, от специални мерки и нови понятия. И всичко това, както не веднъж подчертава автора на монографията, е свързано с развитието на човека като индивид и ценност. Така погледнато монографията има своето място сред модерните издания, свързани с проблематиката на правата на човека. Приносното и значение като цялост е в това, че тя свързва по интересен начин проблеми от сравнително „консервативното вещно право“ с тази съвременна тенденция.

Отделните глави на монографията очертават различни проблеми, но всички те изискват добро познаване както на българската и чужда правна литература по въпросите на собственост, така и добро познаване на съдебната практика на Конституционния съд и на Европейския съд по правата на човека в Страсбург.

Бих могъл да кажа, че съществени приноси за развитието на българското вещно право и теория има в следните аспекти :

1. Собствеността се представя в едно еволюционно развитие в глава първа, повлияно от множество причини. На доста места в книгата се напомня, че юристите следва да не забравят и „историческата обусловеност за една или друга правна уредба, за едно или друго тълкуване на закона“. С приносно значение е § 2 от глава първа на монографията, в която авторът предава кратко и ясно съвременната концепция за правото на собственост и съществуващите днес юридически системи на собственост. Съпоставката и търсенето на мястото на българската система на вещни права намирам за полезно и удачно.
2. Приносни моменти има и по отношение на понятието за вещите. Авторът забелязва промени при тези обекти на собственост под влияние на европейското право. Разгледани са промените във връзка с традиционните класификации на вещите. Известен критичен поглед се отправя в монографията на загубения баланс при твърде голямото разширение на понятието за вещи. Обърнато е специално внимание на автономното европейско понятие за вещи, което се различава от понятието във вътрешното право на страните от континента. Приносен момент за българското право има виждането на доц. Панайотова, че за да се стигне до защита от европейските институции, обектите е достатъчно да представляват „значаима имуществена стойност“ за притежателите си, без да е необходимо да са материални по своя естествен характер.
3. С приносно значение за правната ни теория е разглеждането като притежания по смисъла на Протокол 1 от ЕКПЧ на такива обекти като клиенти, социални престации, административни разрешения, основателни очаквания, право на работа, човешко тяло, интелектуална собственост и др. Споменато е, че тази тенденция е критикувана в европейската правна литература.
4. Интересна от гледна точка на развитието в традиционното вещно право е тезата на автора, че класическите правомощия на собствениците владение, ползване и разпореждане претърпяват промени. И тези промени отново са свързани с практиката на Конституционния съд и Европейския съд по правата на човека. Доц. Панайотова умело доказва своята теза като привежда като примери редица съдебни решения, както и теоретични коментари. Трудно предизвикателство е правенето на съпоставка между решенията на двата съда в сходни хипотези. Констатира се в монографията както, че те се произнасят по подобен начин в случаи на ограничаване или лишаване от собственост, така и че самото съдържание на

собственическите правомощия се развива и обогатява. Тези класически правомощия, известни още от римското частно право, получават една по-широка защита в сравнение с класическата вътрешноправна защита.

5. Приносно значение има и разглеждането в глава четвърта от монографията на гаранциите за правото на собственост. Нарушенията на правото на собственост са обект на защита не само със средствата на вътрешното гражданско право /ревандикация, негаторни искове, искове за определяне на граници и др./. Те вече са обект на защита и посредством решенията на Конституционния съд и съдът в Страсбург. Тези две юрисдикции надграждат вътрешната защита и така засилват гаранциите за гражданите. Тази е приносната теза на доц. Панайотова, чрез която тя търси връзката „национално – наднационално“, както и връзката „гражданско право – конституционно право“ при защитата на собственост. Нещо повече – тя изтъква, че има увеличен контрол, който включва и критерия пропорционалност. Добре известно е, че в съвременния свят „правото на собственост се намира в полето на различни системи за защита, както на вътрешно, така и на международно равнище“. Между тези системи няма как да няма и логична връзка. Но принос на тази монография е, че прави опит да докаже това като се позовава на много богата съдебна практика.

Приветствам специалното обръщане на внимание от автора на обществата на страните от Източна Европа, към които спада и България. С приносно значение са изводите, до които достига доц. Панайотова в тази връзка. Тези изводи са плод на дълбокото познаване на природата на правните институти и историческата обусловеност от съответната епоха. Във Френския граждански кодекс и приетите на негова основа кодекси в Европа е залегнал индивидуализмът като принцип. И това е естествен отпор срещу кралския абсолютизъм в онези времена. Но правото на собственост се развива, става все по-социално и следва да бъде уредено по нов начин в съвременните конституции. Доц. Панайотова е забелязала едно своеобразно връщане към остарелите индивидуалистични модели от XIX век. И обяснението, което намира тя е в особеното положение на страните от Източна Европа, които отхвърляйки тоталитарните режими, имат нужда от „неприкосновена и свещена частна собственост“ в своите нови конституции.

6. На следващо място с приносно значение е главата, в която авторът разглежда правото на собственост и ЕКПЧ /Допълнителен протокол № 1 към ЕКПЧ/. От тази

глава става ясно, че точно Протокол 1 от Конвенцията разширява режима и съдържанието на защитата на собствеността. Въз основа на текстовете от протокола Европейският съд по правата на човека развива своята еволюционна съдебна практика. И тук и извода, до който доц. Панайотова достига, че „европейската практика оказва влияние върху традиционното разбиране за вещно право и за собственост“. Считам, че все още не се забелязва силата на това влияние, но в бъдеще ситуацията може да се промени.

7. Разсъжденията, които доц. Панайотова прави относно т. нар. „социализация на собствеността“ са интересни и тя изтъква, че са добре развити в европейската доктрина. Мненията на някои чужди автори в тази връзка тя цитира и споделя в монографията. Така например изразената позиция, че „Европейският съд се еманципира от националните права на държавите - членки и излиза извън традиционните рамки на защита“. В монографията се засяга едно от традиционните деления на правата на имуществени и неимуществени. Изразена е спорна позиция, че определени неимуществени права могат да бъде обект на защита по Конвенцията, само защото в тях се вижда имуществен интерес, достоен и важен за човека. Струва ми се, че не е нужно да се отива толкова далеч и да се размива границата между тези права. Достатъчно сериозно и във вътрешното право се защитават неимуществените права и интереси на гражданите.
8. Приноси има и в последната глава на монографията, където е очертана засилената защита на собственост. Според изразената от доц. Панайотова позиция ЕСПЧ засилва защитата при отнемане, нарушаване или засягане субстанцията на собствеността. Освен с чл. 1 от Допълнителния протокол собствеността вече се защитава и от други текстове на Конвенцията, които действат паралелно.

Авторката посочва задълбочено обектите на защита и приложимите режими. От теоретична гледна точка не са избегнати и съвременните въпроси за т.нар. „криза във вещното право“. Твърди се, че настъпва един „специфичен постмодернизъм във вещното право“. За доц. Панайотова има всички предпоставки за увеличаване на европейския контрол в съвременното право. Споделям нейните изводи, че практиката на Европейският съд по правата на човека се опитва да наложи защита на една наднационална собственост. Не считам обаче, че това следва да бъде посрещано „с възторг“ при всички случаи. Разбираемо от текста на монографията е желанието на автора да ни запознае с тези нови тенденции, да ги очертае, да се

опита да ги обясни. И в тази връзка творбата и вече среща отзвук в научната общност. Това се доказва от приложените цитирания на книгата в статии и нови монографии. Мисля, че търсената от доц. Панайотова научна дискусия по въпросите на собствеността вече е налице и това е едно от нейните достижения.

Доц. Панайотова е представила за рецензиране и определен брой статии. Видно е, че една голяма част от тях са по темата на монографията. Те няма да бъдат анализирани обстойно, защото част от изводите в тях са намерили своето логично място в текста на книгата. Те се посочват тук само като свидетелство за това, че авторът е работил през годините по отделни по-сложни въпроси на тема собственост, а и по други теми. Посочвам следните статии : Обезщетението - гаранция срещу своеволни действия по отношение на правото на собственост, *Собственост и право*, бр. 1/2019г.; Специфика на сънаследствените отношения при прилагането на презумпцията по чл. 69 ЗС, В: Сборник научни изследвания в памет на доц. д-р Кристиан Таков, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, С., 2019г.; Културни ценности с материален и нематериален характер. Сравнение и връзка с обектите на интелектуалната собственост. - *Собственост и право*, бр.10/ 2019 г.; Контролът за пропорционалност и правото на собственост / влияние на европейската и конституционната практика. В : Сборник „Научни четения, посветени на 140 години от приемането на Търновската конституция“, организирани от ЮФ на ПУ „Паисий Хилендарски“, Сиела, 2019г.; Особенности в режима на собственост на културните ценности в българското право. Сиела норма, бр. 9-10, 2019г.; Нетрадиционни виждания за собственост в практиката на Европейския съд по правата на човека /Протокол № 1 от Европейската конвенция за правата на човека/, сп. Сиела Норма, бр.2/2018г.; Вещите и интелектуалната собственост. *Собственост и право*, бр. 3 /2018г.,с. 75 – 85. ISSN 1312 – 9473.; Някои разсъждения във връзка с договора за арендата в земеделието /във връзка с т. д. № 1/2018г., изх. № ОСГТК/. *Собственост и право*, бр. 6/2018г.; Приложението на презумпцията по чл. 69 ЗС към отношения между сънаследници /коментар във връзка с ТР № 1 от 06.08.2012г., ОСГТК на ВКС/. *Собственост и право*, бр. 7 /2018г.; Понятието за вещи – В : сборник „Правото – традиции и перспективи“, Юбилейна научна конференция по повод 25

г. от създаването на ЮФ на ПУ „Паисий Хилендарски“, Сиела Норма, 2018г.; Европейски и конституционни аспекти на правомощията на собствениците – сп. Правна мисъл, бр. 1/2017г.; Развитие при класификацията на вещите на недвижими и движими. Влияние на европейското право и съдебна практика. Собственост и право, бр. № 9/ 2017г.; Промени, настъпили в недвижими имоти в хода на започнати принудителни изпълнения – Собственост и право, бр. 5/2015г. и др.

4. Оценка на личния принос на кандидата

Оценявам в качеството ми на рецензент личния принос на кандидата доц. д-р Люба Панайотова – Чалъкова за посочените по-горе публикации. Считаю, че коментиранияте приноси и получени резултати са лична заслуга на кандидата, на нейната подготовка и ерудиция. Тя познава в дълбочина материята на вещното право, но има сериозни познания и в областта на европейското право, както-и добри езикови умения. Комбинацията от тези качества са предпоставка за постигнатите високи научни резултати.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, независимо от направените по-горе критични бележки и предложения, цялостното впечатление от научната дейност и активност на доц. д-р Люба Г. Панайотова - Чалъкова е изцяло положително Документите и материалите, представени от доц. д-р Люба Г. Панайотова – Чалъкова отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС ‘доктор’ и придобитата научна длъжност „доцент“. В работите на кандидата има оригинални научни и приложни приноси, които са получили признание като представителна част от тях са публикувани в списания и научни сборници.

Теоретичните разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на доц. Люба Г. Панайотова – Чалъкова е несъмнена.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Факултет Юридически за избор на доц. Люба Г. Панайотова – Чалъкова на академичната длъжност 'професор' в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление 3.6. право (Гражданско и семейно право)

..... г.

Рецензент: